

KARTA PRZEDMIOTU

I. Dane podstawowe

Nazwa przedmiotu	Pediatria i pielęgniarstwo pediatryczne
Nazwa przedmiotu w języku angielskim	Paediatrics and paediatric nursing
Kierunek studiów	Pielęgniarstwo
Poziom studiów (I, II, jednolite magisterskie)	I
Forma studiów (stacjonarne, niestacjonarne)	Stacjonarne
Dyscyplina	Nauki o Zdrowiu
Język wykładowy	Polski

Koordinator przedmiotu/osoba odpowiedzialna	mgr Małgorzata Cybula-Misiurek
---	--------------------------------

Forma zajęć (<i>katalog zamknięty ze słownika</i>)	Liczba godzin	Semestr	Punkty ECTS
Wykład	60	III	6+10
Ćwiczenia	30	III	
Zajęcia praktyczne	40+120	III; IV	
Praktyka zawodowa	160	IV	
Samokształcenie	20	III	

Wymagania wstępne	podstawy anatomii, fizjologii, patologii, psychologii, pedagogiki.
-------------------	--

II. Cele kształcenia dla przedmiotu

Przygotowanie studenta do sprawowania profesjonalnej opieki nad dzieckiem i jego rodziną w zdrowiu i chorobie zgodnie z obowiązującymi standardami i procedurami.

III. Efekty uczenia się dla przedmiotu wraz z odniesieniem do efektów kierunkowych

Symbol	Opis efektu przedmiotowego	Odniesienie do efektu kierunkowego
W zakresie WIEDZY student zna i rozumie:		
W_01	czynniki ryzyka i zagrożenia zdrowotne u pacjentów w różnym wieku;	D.W1.
W_02	etiopatogenezę, objawy kliniczne, przebieg, leczenie, rokowanie i zasady opieki pielęgniarstwa nad pacjentami w wybranych chorobach;	D.W2.
W_03	zasady diagnozowania i planowania opieki nad pacjentem w pielęgniarstwie internistycznym, chirurgicznym, położniczo-ginekologicznym, pediatrycznym, geriatrycznym, neurologicznym, psychiatrycznym, w intensywnej opiece medycznej, opiece paliatywnej, opiece długoterminowej;	D.W3.
W_04	rodzaje badań diagnostycznych i zasady ich zlecania;	D.W4.
W_05	zasady przygotowania pacjenta w różnym wieku i stanie zdrowia do badań oraz zabiegów diagnostycznych, a także zasady opieki w trakcie oraz po tych badaniach i zabiegach;	D.W5.
W_06	właściwości grup leków i ich działanie na układy i narządy pacjenta w różnych chorobach w zależności od wieku i stanu	D.W6.

	zdrowia, z uwzględnieniem działań niepożądanych, interakcji z innymi lekami i dróg podania;	
W_07	standardy i procedury pielęgniarstwa stosowane w opiece nad pacjentem w różnym wieku i stanie zdrowia;	D.W7.
W_08	reakcje pacjenta na chorobę, przyjęcie do szpitala i hospitalizację;	D.W8.
W_09	zasady organizacji opieki specjalistycznej (geriatrycznej, intensywnej opieki medycznej, neurologicznej, psychiatrycznej, pediatricznej, internistycznej, chirurgicznej, paliatywnej, długoterminowej oraz na bloku operacyjnym);	D.W10.
W_10	patofizjologię, objawy kliniczne, przebieg, leczenie i rokowanie chorób wieku rozwojowego: układu oddechowego, układu krążenia, układu nerwowego, dróg moczowych, układu pokarmowego oraz chorób endokrynologicznych, metabolicznych, alergicznych i krwi;	D.W13.
W_11	patofizjologię, objawy kliniczne chorób i stanów zagrożenia życia noworodka, w tym wcześniaka oraz podstawy opieki pielęgniarstwa w tym zakresie;	D.W14.
W zakresie UMIEJĘTNOŚCI student potrafi:		
U_01	gromadzić informacje, formułować diagnozę pielęgniarstwa, ustalać cele i plan opieki pielęgniarstwa, wdrażać interwencje pielęgniarstwa oraz dokonywać ewaluacji opieki pielęgniarstwa;	D.U1.
U_02	prowadzić poradnictwo w zakresie samoopieki pacjentów w różnym wieku i stanie zdrowia dotyczące wad rozwojowych, chorób i uzależnień;	D.U2.
U_03	prowadzić profilaktykę powikłań występujących w przebiegu chorób;	D.U3.
U_04	oceniać rozwój psychofizyczny dziecka, wykonywać testy przesiewowe i wykrywać zaburzenia w rozwoju;	D.U5.
U_05	przygotowywać pacjenta fizycznie i psychicznie do badań diagnostycznych;	D.U12.
U_06	dokumentować sytuację zdrowotną pacjenta, dynamikę jej zmian i realizowaną opiekę pielęgniarstwa, z uwzględnieniem narzędzi informatycznych do gromadzenia danych;	D.U15.
U_07	uczyć pacjenta i jego opiekuna doboru oraz użytkowania sprzętu pielęgnacyjno-rehabilitacyjnego i wyrobów medycznych;	D.U16.
U_08	prowadzić u osób dorosłych i dzieci żywienie dojelitowe (przez zgłębnik i przetokę odżywczą) oraz żywienie pozajelitowe;	D.U17.
U_09	rozpoznawać powikłania leczenia farmakologicznego, dietetycznego, rehabilitacyjnego i leczniczo-pielęgnacyjnego;	D.U18.
U_10	prowadzić rozmowę terapeutyczną;	D.U20.
U_11	przekazywać informacje członkom zespołu terapeutycznego o stanie zdrowia pacjenta;	D.U22.
U_12	asystować lekarzowi w trakcie badań diagnostycznych;	D.U23.
U_13	przygotowywać i podawać pacjentom leki różnymi drogami, samodzielnie lub na zlecenie lekarza;	D.U26.
W zakresie KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH student:		
K_01	kieruje się dobrem pacjenta, szanuje godność i autonomię osób powierzonych opiece, okazuje zrozumienie dla różnic światopoglądowych i kulturowych oraz empatię w relacji z	KS.1.

	pacjentem i jego rodziną.	
K_02	przestrzega praw pacjenta.	KS.2.
K_03	samodzielnie i rzetelnie wykonuje zawód zgodnie z zasadami etyki, w tym przestrzega wartości i powinności moralnych w opiece nad pacjentem.	KS.3.
K_04	ponosi odpowiedzialność za wykonywane czynności zawodowe.	KS.4.
K_05	zasięga opinii ekspertów w przypadku trudności z samodzielnym rozwiązaniem problemu.	KS.5.
K_06	przewiduje i uwzględnia czynniki wpływające na reakcje własne i pacjenta.	KS.6.
K_07	dostrzega i rozpoznaje własne ograniczenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych oraz dokonuje samooceny deficytów i potrzeb edukacyjnych.	KS.7.

IV. Opis przedmiotu/ treści programowe

Wykład:

Pediatria

1. Odrębności anatomiczne i czynnościowe wieku rozwojowego (rozwój układów: oddechowy, krążenia, krwiotwórczy, immunologiczny, pokarmowy, moczowy, nerwowy).
2. Podstawowe zagadnienia z genetyki- najczęstsze choroby genetycznie uwarunkowane występujące u dzieci.
3. Fizjologia i wybrane zagadnienia z patologii okresu noworodkowego (adaptacja pourodzeniowa noworodka, choroby i stany zagrożenia u noworodka, wcześniactwo).
4. Stany nagłe w pediatrii (ostra niewydolność oddechowa, nagłe zatrzymanie krążenia, wstrząs, zatrucia, urazy, utonięcia). Zasady postępowania w stanach zagrożenia życia.
5. Etiopatogeneza, obraz kliniczny, diagnostyka i terapia chorób układu oddechowego u dzieci (zakażenie górnych i dolnych dróg oddechowych, astma oskrzelowa, mukowiscydoza).
6. Symptomatologia i postępowanie lecznicze w chorobach układu krążenia (zaburzenia rytmu serca, kardiomiopatia, nadciśnienie tętnicze) i wadach serca.
7. Wybrane problemy onkologii dziecięcej i chorób krwi (niedokrwistości, skazy krwotoczne, hemofilia białaczka, nowotwory OUN).
8. Etiologia, patogeneza, obraz kliniczny, diagnozowanie i leczenie chorób reumatoidalnych u dzieci (młodzieńcze idiopatyczne zapalenie stawów, zespół Kawasaki, zespół Schonleina-Henocha).
9. Wybrane zagadnienia z endokrynologii dziecięcej i chorób metabolicznych (niedoczynność i nadczynność tarczycy, zaburzenia wzrostu i dojrzewania, otyłość, mukopolisacharydoza).
10. Wybrane choroby układu nerwowego (mózgowe porażenie dziecięce, padaczka, choroby nerwowo-mięśniowe). Neuroinfekcje (zapalenie mózgu i opon mózgowo-rdzeniowych).
11. Choroby alergiczne u dzieci- etiologia, patogeneza, obraz kliniczny, diagnozowanie i leczenie (AZS, ANN, alergia pokarmowa).
12. Wybrane zagadnienia z psychiatrii dziecięcej (autyzm, zespół Aspergera, ADHD, zachowania samobójcze, anoreksja, bulimia).
13. Zasady farmakoterapii w pediatrii (działanie leków na układy i narządy z uwzględnieniem działań niepożądanych, interakcje lekowe).

Pielęgniarstwo pediatryczne

1. Zasady organizacji opieki zdrowotnej nad populacją wieku rozwojowego w Polsce.
2. Czynniki determinujące rozwój dziecka oraz czynniki stanowiące zagrożenie dla rozwoju, zdrowia i życia dziecka.
3. Rozwój psychofizyczny dziecka- etapy rozwoju, metody oceny rozwoju, inwentarz rozwoju psychoruchowego dziecka do 12 m. ż., trend sekularny, akceleracja.
4. Profilaktyka zdrowotna dzieci i młodzieży, testy przesiewowe, bilanse zdrowia.
5. Zapobieganie chorobom, urazom i wypadkom u dzieci.
6. Zasady racjonalnego żywienia dzieci i młodzieży. Karmienie naturalne i sztuczne, schemat żywienia niemowląt.
7. Reakcja dziecka i jego rodziców na chorobę, przyjęcie do szpitala i hospitalizację.
8. Specyfika opieki pielęgniarskiej nad dzieckiem z chorobami układu pokarmowego (biegunka, zaparcia, bóle brzucha, refluks żołądkowo-przetykowy, nieswoiste zapalenie jelit, celiakia, choroba wrzodowa żołądka i dwunastnicy).
9. Problemy pielęgnacyjne dziecka z chorobami układu moczowego (zakażenie układu moczowego, ostra i przewlekła niewydolność nerek, zespół nerczycowy, kamica nerkowa).
10. Specyfika opieki pielęgniarskiej w najczęściej występujących schorzeniach otolaryngologicznych u dzieci (zapalenie ucha środkowego, zapalenie migdałków podniebiennych, zapalenie krtani).
11. Problemy pielęgnacyjne dziecka w wybranych chorobach uwarunkowanych genetycznie i wadach rozwojowych u dzieci. (fenyloketonuria, zespół Downa, rozszczep wargi i podniebienia, atrezja przetyku, przerostowe zwężenie odźwiernika, przepuklina mózgowo-rdzeniowa i wodogłowie).
12. Niepełnosprawność w życiu dziecka i rodziny- rola pielęgniarki w opiece nad dzieckiem niepełnosprawnym intelektualnie i ruchowo.

Ćwiczenia:

Pediatrya

1. Ocena podmiotowa i przedmiotowa stanu zdrowia dziecka. Dokumentacja procesu pielęgnowania.
2. Techniki komunikowania się z dzieckiem w zależności od jego wieku, stanu zdrowia i rozwoju.
3. Zasady przygotowania dziecka do badań diagnostycznych w pediatrii, opieka w trakcie i po badaniu (w zakresie układu oddechowego, krążenia, pokarmowego, moczowego, nerwowego, chorób alergicznych).
4. Profilaktyka i opieka pielęgniarska w chorobach zakaźnych wieku dziecięcego (krztusiec, odra, różyczka, ospa, płońica, nagminne zapalenie przyusznic). Kalendarz szczepień u dzieci.
5. Choroby pasożytnicze u dziecka (lamblioza, glistnica, owsica, tasiemczyca, świerzb).
6. Cukrzyca wieku dziecięcego, problemy pielęgnacyjne dziecka z cukrzycą. Udział pielęgniarki w edukacji dziecka i jego opiekunów.
7. Profilaktyka i opieka pielęgniarska w chorobach alergicznych u dzieci (AZS, ANN, alergia pokarmowa).
8. Zjawisko przemocy wobec dzieci. Zespół dziecka krzywdzonego. Zespół nagłej śmierci łóżeczkowej.

Zajęcia praktyczne i praktyki zawodowe IV semestr:

1. Specyfika pracy pielęgniarki w oddziale pediatrycznym. Przyjęcie pacjenta na oddział, założenie dokumentacji medycznej i praca metodą procesu pielęgnowania.
2. Komunikowanie się z dzieckiem i jego rodzicami oraz z zespołem terapeutycznym.
3. Ocena rozwoju psychomotorycznego dziecka. Wybrane skale i normy oceny stanu pacjenta

pediatrycznego.

4. Opieka pielęgniarska nad dzieckiem w wybranych chorobach wieku rozwojowego. Rozpoznawanie stanu pacjenta, planowanie, realizowanie i ocenianie opieki pielęgniarskiej oraz jej dokumentowanie za pomocą różnych metod i narzędzi.
5. Stosowanie odpowiednich procedur postępowania w pielęgnowaniu dziecka według przyjętych standardów.
6. Przygotowanie dziecka do badań diagnostycznych, zabiegów leczniczych, pielęgnacyjnych i rehabilitacyjnych oraz obserwacja pod kątem możliwych powikłań. Asystowanie lekarzowi w trakcie badań diagnostycznych u dziecka.
7. Udział pielęgniarki w farmakoterapii. Leki stosowane w oddziale. Podawanie leków różnymi drogami, obliczanie dawek leków. Leki jakie może podać pielęgniarka samodzielnie bez zlecenia lekarskiego.
8. Pobieranie materiału do badań diagnostycznych i wstępna interpretacja wyników.
9. Profilaktyka zakażeń wewnątrzszpitalnych, zasady izolacji szpitalnej.
10. Żywienie dzieci z uwzględnieniem ich stanu zdrowia (droga enteralna i parenteralna). Zasady i techniki żywienia.
11. Ocena bólu u pacjenta pediatrycznego, reakcja pacjenta na ból, postępowanie p/bólowe.
12. Prowadzenie poradnictwa w zakresie samoopieki pacjentów i ich opiekunów w wybranych jednostkach chorobowych.
13. Edukacja zdrowotna dziecka i jego rodziców. Przygotowanie do wypisu.
14. Podsumowanie zajęć praktycznych, praktyk zawodowych. Samoocena i ocena studenta.

Samokształcenie:

W ramach samokształcenia:

- student pogłębia wiedzę i umiejętności w zakresie tematyki wykładów, ćwiczeń i zajęć praktycznych.
- student przygotowuje pracę (na zaliczenie) związaną z tematyką ćwiczeń. Temat wskazany przez prowadzącego.

I. Metody realizacji i weryfikacji efektów uczenia się

Symbol efektu	Metody dydaktyczne (lista wyboru)	Metody weryfikacji (lista wyboru)	Sposoby dokumentacji (lista wyboru)
WIEDZA			
W_01- W_11	Wykład konwencjonalny, Wykład problemowy z prezentacją multimedialną	Egzamin pisemny-student generuje/ rozpoznaje odповідь (test jednokrotnego wyboru, test wielokrotnego wyboru)	Kwestionariusz testu (ocenione arkusze odpowiedzi)
UMIEJĘTNOŚCI			
U_01- U_13	Ćwiczenia przedmiotowe, studium przypadku, praca w grupach, instruktaż	Realizacja zleconego zadania Kolokwium pisemne z 2-3 kolejnych tematów zajęć Praca pisemna (referat)	Dzienniczki umiejętności praktycznych Kwestionariusz testu (ocenione arkusze odpowiedzi) Opracowanie pisemne (oceniony referat)

KOMPETENCJE SPOŁECZNE			
K_01- K_07	Obserwacja uczestnicząca, ćwiczenia, instruktaż, dyskusja	Przedłużona obserwacja przez opiekuna/nauczyciela prowadzącego, Ocena 360° (samoocena, ocena grupy, ocena członków zespołu terapeutycznego, ocena nauczyciela)	Dzienniczki umiejętności praktycznych

II. Kryteria oceny

Warunki uzyskania zaliczenia przedmiotu:

1. Obecność na zajęciach – (wykłady, ćwiczenia- minimum 70%, zajęcia praktyczne, praktyki zawodowe 100%),
2. Zaliczenie wykładów: test jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru.
3. Zaliczenie ćwiczeń: zaliczenie zleconego zadania, zaliczenie kolokwium z poszczególnych tematów zajęć.
4. Zaliczenie zajęć praktycznych i praktyk zawodowych: pozytywna ocena z realizacji zleconych zadań (w tym dokumentacja pielęgniarska procesu pielęgnowania dziecka, którą student prowadzi przez co najmniej 2 kolejne dni) oraz ocena kompetencji społecznych. W czasie zajęć prowadzone są seminaria poszerzające treści wykładów. Każdy student ma za zadanie przygotować na seminarium jeden referat (15-20 min.) na zadany przez nauczyciela temat.

Zaliczenie końcowe:

Pozytywna ocena z egzaminu końcowego składającego się z części teoretycznej (test jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru) uzyskanie zaliczenia z zajęć praktycznych i praktyk zawodowych.

Kryteria oceny testu wyboru:

za każdą prawidłową odpowiedź 1 pkt.

poniżej 60% - student nie osiągnął wymaganych efektów uczenia się - ocena niedostateczna

60 - 67% - student osiągnął efekty uczenia się w stopniu dostatecznym

68 - 74 % - student osiągnął efekty uczenia się w stopniu plus dostatecznym

75 - 86% student osiągnął efekty uczenia się w stopniu dobrym

87 - 93% - student osiągnął efekty uczenia się w stopniu plus dobrym

94 - 100 % student osiągnął efekty uczenia się w stopniu bardzo dobrym

Kryteria oceny referatu

Kryteria oceny	Skala punktowa
ZAWARTOŚĆ MERYTORYCZNA (wykazanie wiedzy i zrozumienia tematu, zawartość zgodna z tematem, dobór literatury)	0-3
UPORZĄDKOWANY I LOGICZNY UKŁAD TREŚCI (wstęp, rozwinięcie, zakończenie)	0-3
JĘZYK (poprawność terminologiczna i językowa, brak błędów stylistycznych i ortograficznych)	0-3
INNOWACYJNOŚĆ (pomysłowość, praca niekonwencjonalna)	0-3
ESTETYKA PRACY	0-3

Maksymalna liczba punktów: 15

Skala ocen wg zdobytej punktacji:

Bardzo dobry (5,0) - 15-14 pkt.

Dobry plus (4,5) -13 pkt.

Dobry (4,0) -12 pkt.

Dość dobry (3,5) -11-10 pkt.

Dostateczny (3,0) -9-8 pkt.

Niedostateczny (2,0) -7 i mniej pkt.

Kryteria oceny procesu pielęgnowania- za każde kryterium 0-3 pkt.

1. Umiejętność gromadzenia i analizowania informacji dotyczącej sytuacji zdrowotnej pacjenta i jego rodziny.
2. Umiejętność formułowania diagnozy pielęgniarstwa.
3. Umiejętność określania celów opieki.
4. Umiejętność planowania działań adekwatnych do sytuacji zdrowotnej pacjenta i rodziny.
5. Realizacja planowanych działań zgodnych z aktualnymi standardami udzielania świadczeń pielęgniarstwa.
6. Samodzielność i kreatywność w proponowaniu rozwiązań.
7. Umiejętność oceny efektów zrealizowanych działań.
8. Umiejętność stosowania poprawnej terminologii medycznej.
9. Umiejętność estetycznego zapisu w dokumentacji pacjenta.

Kryteria oceny:

Bardzo dobry (5,0) – 27-25 pkt.

Dobry plus (4,5) –24-22 pkt.

Dobry (4,0) –21-19 pkt.

Dość dobry (3,5) – 18-17 pkt.

Dostateczny (3,0) – 16-14 pkt.

Niedostateczny (2,0) –poniżej 14 pkt.

Kryteria oceny umiejętności praktycznych

Punkty	Zasady	Sprawność	Skuteczność	Samodzielność	Komunikowanie się z pacjentem/rodziną i zespołem terapeutycznym	Postawa
2	Przestrzega zasad, metod pracy	Czynności wykonuje pewnie, energicznie	Wysoka motywacja do osiągnięcia celu, osiąga cel	Działania wykonuje całkowicie samodzielnie	Poprawny, samodzielny, skuteczny dobór treści i form w komunikacji werbalnej i niewerbalnej	Obiektywnie ocenia i analizuje swoje postępowanie, wysoka motywacja do rozwoju zawodowego
1	Przestrzega zasad, metod pracy po ukierunkowaniu	Czynności wykonuje mało pewnie, ale nastawiony jest na unikanie błędów	Osiąga cel po ukierunkowaniu	Wymaga przypomnienia i ukierunkowania w niektórych działaniach	Wymaga ukierunkowania w wyborze treści w komunikacji werbalnej, nie w pełni kontroluje zachowania niewerbalne	Ma trudności z obiektywną oceną swojego postępowania, mało zainteresowany identyfikacją z zawodem
0	Nie przestrzega zasad, metod pracy	Czynności wykonuje niepewnie, chaotycznie, bardzo wolno	Nie osiąga celu	Wymaga stałej kontroli i przypomnienia w działaniu	Błędy w komunikacji werbalnej i niewerbalnej znacznie obniżają jakość opieki pielęgniarstwa	Nie potrafi obiektywnie ocenić i analizować swojego postępowania, nie wykazuje zainteresowania zawodem

Ocena i jej charakterystyka

Punktacja	Ocena	Charakterystyka
12-11	5,0	Wysoki poziom wykonania czynności- dopuszczalne drugorzędne błędy
10	4,5	Powyżej średniego standardu – z pewnymi błędami
9	4,0	Generalnie solidna praca z zauważalnymi błędami
8	3,5	Zadawalający, ale ze znaczącymi brakami
7	3,0	Praca spełnia minimalne kryteria
6-0	2,0	Praca nie spełnia minimalnych kryteriów- student wymaga powtórzenia całości materiału

Ocena kompetencji społecznych: Ocena 360⁰

Student może uzyskać za każdą kompetencję 0, 1, 2 lub 3 punkty.

Punktacja/kryteria:

3 punkty - uzyskuje student, który **zawsze** przestrzega kompetencji społecznych

2 punkty - uzyskuje student, który **często** przestrzega kompetencji społecznych

1 punkt - uzyskuje student, który **czasami** przestrzega kompetencji społecznych

0 punktów - uzyskuje student, który **nigdy** nie przestrzega kompetencji społecznych

Jeśli student z jakiegokolwiek kompetencji społecznej uzyska 0 punktów, to otrzymuje ocenę niedostateczną i nie może uzyskać zaliczenia z zajęć praktycznych i praktyk zawodowych.

Kompetencje społeczne studenta oceniane są przez: nauczyciela, członków zespołu terapeutycznego, grupę studencką i samego studenta.

Maksymalna liczba punktów: 84

Ocena opisowa:

Student posiada **wysoki** poziom kompetencji społecznych, jeśli uzyska 94% i więcej punktów.

Student posiada **średni** poziom kompetencji społecznych, jeśli uzyska 93-75% punktów.

Student posiada **niski** poziom kompetencji społecznych, jeśli uzyska 74% i mniej punktów.

I. Obciążenie pracą studenta

Forma aktywności studenta	Liczba godzin
Liczba godzin kontaktowych z nauczycielem	410
Liczba godzin indywidualnej pracy studenta	20

II. Literatura

Literatura podstawowa:
1. Kawalec W., Grenda R., Kulus (red.): <i>Pediatrics. Tom I i II</i> . Wyd. Lekarskie PZWL, Warszawa 2018.
2. Pawlaczyk B. (red.): <i>Pielęgniarstwo pediatryczne</i> . Wyd. Lekarskie PZWL, Warszawa 2014.
3. Cepuch G., Perek M. (red.): <i>Modele opieki pielęgniarskiej nad dzieckiem z chorobą ostrą i zagrażającą życiu</i> . Wyd. Lekarskie PZWL, Warszawa 2022.
Literatura uzupełniająca:
1. Dobrzańska A., Ryzko J. (red.): <i>Pediatrics</i> . Wydawnictwo Medyczne Urban&Partner, Wrocław 2014.
2. Obuchowicz A. (red.): <i>Badanie podmiotowe i przedmiotowe w pediatrii</i> . Wyd. Lekarskie PZWL, Warszawa 2016.
3. Woynarowska B.: <i>Profilaktyka w pediatrii</i> . Wyd. Lekarskie PZWL, Warszawa 2014.